

УДК 378378-057.85:81](73)

**ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАКАЛАВРІВ
ГУМАНІТАРНИХ НАУК З ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ (ДОСВІД США)**

Корнієнко Віта Вікторівна
м.Кривий Ріг

У статті розглянуті основні сучасні тенденції в розвитку американської теорії й практики навчання у вищій школі. Проаналізовано різні форми організації групової й індивідуальної діяльності студентів. Визначено трактування термінів «метод навчання» та «форма організації навчання». Розглянуто активні та пасивні методи навчання. Вивчені сучасні форми та методи підготовки студентів у американській системі вищої освіти. Проаналізовано та визначено методи та підходи навчання на яких базується професійна підготовка бакалаврів гуманітарних наук з прикладної лінгвістики.

Ключові слова: метод навчання, форма організації навчання, холізм, редуccionізм, «польове навчання».

Підвищення якості навчання в США здійснюється в основному за рахунок перегляду традиційних форм і методів навчання, покращення умов для занять студентів шляхом індивідуалізації навчання, збільшення комплексу новітніх технічних засобів, широкого застосування нових, нетрадиційних форм навчання. Об'єктивна необхідність забезпечення високої якості підготовки й розвитку в студентів здатностей до творчої діяльності викликала в дидактиці американської вищої школи значні зміни.

Аналіз американських та вітчизняних джерел показав, що питання формування змісту навчання, професійних компетенцій, форм організації навчальної діяльності, використання інноваційних педагогічних технологій у підготовці фахівців проаналізовані у наукових студіях І. Дичківської, Р.

Гуревича, Т. Коваль, Л. Морської, Л. Романишиної, Р. Шарана та ін. Значний інтерес становили результати досліджень американських науковців В. Грейба (W. Grabe), Т. Макнамара (T. McNamara), Д. Ларсен-Фріман (D. Larsen-Freeman), М. Сельсе-Мурсія (M. Celce-Murcia), А. Ховатта (A. Howatt) та ін.

Як відзначають більшість американських фахівців, сучасні студенти різні за своїм життєвим досвідом, цілями навчання, поглядами на освіту, перспективами на майбутнє, але всіх їх поєднує недовіра до традиційних форм навчання.

До навчального плану, крім переліку та обсягу навчальних дисциплін, входить перелік конкретних форм проведення навчальних занять та їх обсяг, а саме: лекції, лабораторні, семінарські, практичні, теоретичні, індивідуальні заняття, консультації, а також форми контролю. Контрольні заходи включають поточний контроль, який здійснюється під час проведення практичних і семінарських занять, та підсумковий (семестровий) контроль, який проводиться у формі семестрового іспиту. Як правило, у навчальних планах 20% відводиться на поточний контроль і 80% – на семестровий. Ще однією проблемою організації навчального процесу є проблема оптимальної кількості іспитів. Практика американських університетів доводить, що надмірна кількість іспитів не сприяє покращенню якості навчання. Зменшення кількості іспитів на деяких стадіях навчання позитивно позначається на його якості. Викладачі університетів вважають, що відсутність екзаменаційного перенавантаження сприятиме більш вираженому ставленню студентів до іспитів.

Основними сучасними тенденціями в розвитку американської теорії й практики навчання у вищій школі є фундаменталізація й активізація навчання. При цьому найбільш типовими підходами до навчання є міждисциплінарний і проблемний. Найбільше поширення в університетах США одержали форми організації й методи активного навчання. Навчальна робота в університетах США допускає різні форми організації групової й індивідуальної діяльності студентів: лекцію, семінар, тьюторіал, гру, імітацію, науково-дослідну роботу студентів, коопероване навчання, модульне навчання, програмоване навчання, дистанційне навчання тощо.

Найпоширеніші в університетах США групові й індивідуальні форми організації навчання, які включають індивідуальні, парні й групові форми організації діяльності майбутніх фахівців з прикладної лінгвістики на занятті, а також проблемні методи навчання. Відмінною рисою більшої частини групових форм організації навчання є використання методу дискусії, основною особливістю є більша за обсягом самостійна робота. При їхньому використанні основний акцент робиться на розвиток у студентів критичного мислення.

У роботах учених США відсутня єдина педагогічна термінологія, тому представники різних напрямів вкладають у поняття «метод навчання» та «форма організації навчання» різний зміст, що пояснюється відсутністю єдиної теорії навчання, а це, у свою чергу, обумовлено відсутністю єдиної загальнодидактичної концепції. В американській педагогіці не існує категорії «форма організації навчання». Більшість американських учених для позначення даної категорії вживає термін «метод навчання» і розглядає ці поняття як ідентичні. Для позначення форми організації навчання в американській дидактиці використовують у деяких випадках і такі терміни, як «способи навчання» (techniques), «навчання» (instruction), «вивчення» (study) та ін. Однак слід зазначити, що всі вищенаведені терміни, в основно-

му, використовуються американськими педагогами для позначення загальних форм організації навчання; конкретні форми організації навчання, як правило, позначаються як методи навчання. У той же час, і це важливо підкреслити, обсяг і зміст «загальних» і «конкретних» форм організації навчання американськими педагогами не визначено, тому й вживання словосполучень «метод навчання», «спосіб навчання» залишаються неоднозначними.

Незважаючи на те, що в науковій мові в США є термін «метод навчання», поняття його також точно не визначено. Характерно, що американські вчені в більшості випадків виділяють методи навчання в окрему групу швидше на інтуїтивній основі, не маючи відповідного теоретичного обґрунтування. Загалом американській педагогіці властиве вільне використання терміна «метод навчання».

Однак помилково було б вважати, що якщо в педагогічній літературі немає на даному етапі відповідного поняття (наприклад, форми організації навчання) або воно точно не визначено (метод навчання), то відповідні явища не існують у практиці. Навпаки, у педагогічній літературі вагомі американські вчені порушують питання про співвідношення методів навчання з формою організації навчання. Так, наприклад, «форма організації навчання» розглядається в Н. Маккензі (N. Mackenzie) [2, с. 32-35].

Вивчення зарубіжного досвіду показує, що в країнах з розвинутою економікою окреслилася тенденція до переходу від групових форм (лекцій та практичних занять у групах) організації навчання до індивідуальних (консультацій, тренінгів). Формальна лекція й досі залишається ключовим елементом будь-якого курсу. Проте це лише одна з кількох форм організації навчання, що застосовуються в американських вищих навчальних закладах.

Семінари – це така форма організації навчання, заснована на активній участі студентів у процесі навчання, а не на пасивному сприйнятті чи простому відтворенні матеріалу. Вона надає студентам можливість вступати у прямий контакт з викладачами. На семінарському занятті, як правило, здійснюється обговорення розділу дисципліни на підставі аналізу виконаних у процесі підготовки письмових робіт або усних виступів студентів. Від студентів очікують конструктивних думок та висновків щодо теми, яка розглядається.

Різновидом семінару є *вільна групові дискусія*, що являє собою заняття, на якому викладач виступає в ролі слухача.

Консультація – форма організації навчання, в якій беруть участь окремі студент і викладач. Традиційно викладачі виділяють окремі час для обговорення зі студентом певних проблем, що виникають під час вивчення дисципліни, для надання зауважень і відгуків щодо виконуваних студентом робіт. *Лабораторний практикум* розглядається як найважливіша частина процесу формування майбутнього фахівця. Вважається, що саме в лабораторіях студент стикається з технікою, технологічними процесами, обладнанням, приладами. З розвитком науки й технологій, із запровадженням математичних методів моделювання, проектування форми проведення лабораторного практикуму модернізувалися завдяки широкому використанню комп'ютерної техніки.

Загалом, американські навчальні заклади очікують від студентів високої відповідальності за своє навчання. *Самостійна робота* студентів є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Зміст самостійної роботи студента над конкретною дисципліною визначається навчальною про-

грамою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. При організації самостійної роботи студентів з використанням складного обладнання чи устаткування, систем автоматизованого проектування передбачається можливість одержання необхідної консультації з боку фахівців. Зауважимо, що канікули надаються студентам не для відпочинку, а для того, щоб вони ще раз осмислили те, з чим ознайомилися в процесі занять, прочитали певну кількість літератури, рекомендованої тьюторами, уважно вивчили запропоновані питання та проблеми з кожної дисципліни й написали визначену кількість рефератів (есе, звітів).

Останні три десятиліття у вищій школі США йде багато експериментів, пов'язаних зі зміною форм і методів навчання. Спрямованість цих експериментів в основному зводиться до спроби змінити традиційну модель: професор, що говорить, – студент, що слухає.

Сьогодні у вищій школі США акцент зміщується із традиційних пасивних форм навчання (лекція, семінар) на більш активні види самостійної індивідуальної роботи. Поява комп'ютерів, доступ до численних джерел призвели до того, що використання традиційної лекції як домінуючої форми навчання перестало влаштовувати як студентів, так і викладачів. У зв'язку з цим, серйозно змінився характер і спрямованість як аудиторних, так і позааудиторних занять. Якщо раніше лекції й семінари розглядалися як головний засіб для передавання інформації, то сьогодні їх мета – викликати інтерес до досліджуваної дисципліни, визначити місце даної науки в суміжних галузях. Отже, завдання викладачів – визначити студентам напрям для самостійної роботи. У той же час позааудиторні заняття, які раніше відігравали допоміжну роль, сьогодні розглядаються як одна з основних форм навчального процесу, де студент здобуває знання, формує вміння й навички, готуючись до майбутньої творчої діяльності. Тому в американських коледжах різко змінилося співвідношення між часом, що приділяється на аудиторні заняття й самостійну роботу на користь останньої [4]. У зв'язку зі зміною погляду на місце лекції в навчальному процесі у ВНЗ було висунуто дві концепції подання навчального матеріалу: холізм і редукціонізм.

Холізм – це читання загальних, доступних курсів, що розглядають спеціальні питання через призму загальнонаукових, а іноді й загальнофілософських проблем. Під тиском спеціалізації знання холізм усе більше поступається редукціонізму – орієнтації на читання спеціалізованих настановних лекцій, що розглядають досить докладно часткові питання, насичені складними термінами, й потребують ґрунтовної підготовки для розуміння.

В освітньому процесі добре зарекомендували себе й набули широкого застосування методи активного навчання: метод проектів, метод «польового» навчання, метод граматичного перекладу, метод повної фізичної реакції, аудіо-лінгвальний метод, метод кейсів, метод стратегій, метод експертів, метод рефлексивного менторингу, метод навчання у співпраці, метод мікрОВикладання, метод мовного портфоліо, мовчазний метод, методи «ажурна пилка», «карусель», «прес», «неперервна школа думок», «дерево рішень», «мікрофон», «зміна позицій» та інші.

Метод проектів передбачає роботу студентів над виконанням двох проектів: у галузі промислової технології й у галузі соціальних наук, починаючи вже з першого року навчання у ВНЗ. Викладачі ВНЗ і представники відповідних промислових організацій виступають як консультанти і надають необхідну допомогу студентам у виконанні проектів. Студенти мають право вибрати проект, що дозволить

їм: інтегрувати інструментальні засоби й методи, одержані в навчальній аудиторії, розвинути навички керівництва проектом, одержати реальний досвід ділової комунікації, розширити вміння збирання й аналізу інформації, а також одержати безпосереднє знання галузей промисловості, компаній і некомерційних організацій. «Польове навчання» проводиться групами в складі трьох і більше осіб протягом повного академічного року або його половини. Результати проекту повинні бути оформлені письмово разом із практичними рекомендаціями.

Результати польового навчання розглядаються не тільки як навчальні, що є дуже важливим, але як і практичні. Важливо зазначити, що, на відміну від традиційних українських стереотипів, у США до студента, який проходить практику, ставляться дуже серйозно, доручають дійсно цікаві й важливі дослідження. Керівники підприємств і фірм не жалкують часу й сил на спілкування й допомогу, розуміючи, що завтра вона окупиться високим професіоналізмом випускника, який прийде до них на роботу.

Ще одна важлива тенденція в розвитку «польового навчання» пов'язана з розширенням географічних кордонів проведення такої роботи. Багато факультетів, що приділяють особливу увагу міжнародному бізнесу, крос-культурним дисциплінам, включають до свого реєстру можливості польового дослідження за кордоном. Такий підхід цілком узгоджується із сучасним уявленням про необхідність культурологічної компетенції, крос-культурних умінь фахівців.

Одним із методів, що реалізують можливості активного, орієнтованого на практичні результати навчання, при підготовці майбутніх фахівців є *гра*. Найбільш вдалим варіантом активного навчання в аудиторному режимі є застосування *методу аналізу конкретної ситуації* в підготовці фахівців з прикладної лінгвістики.

Метод конкретних ситуацій – метод навчання, що дозволяє багато в чому реалізувати концепцію активного, практичного навчання в умовах занять у класі. Він широко застосовується в Гарварді, Стенфорді, Вартоні, Дортмунді, Вірджинії, Мічигані й інших навчальних закладах. У найбільш загальному вигляді конкретна ситуація являє собою опис реальних подій, що мали місце, наприклад, у процесі ведення бізнесу в словах, цифрах і образах.

У вищій школі США нарівні з традиційними формами навчання функціонує «інтегрована» система навчання. Під терміном «інтегроване навчання» розуміється така система навчання, коли теоретичні заняття у ВНЗ органічно поєднуються з виробничою діяльністю студентів на підприємствах та установах з обраною у ВНЗ спеціальністю. На відміну від короткочасних виробничих практик, у звичайних ВНЗ така виробнича діяльність студентів більш тривала й іноді становить до 50% загального терміну навчання. Зрозуміло, що й за змістом вона значно відрізняється від традиційної практики студентів своїм раціональним характером.

Метод кооперованого навчання забезпечує розширення зв'язків вищої школи з життям за рахунок чергування аудиторних занять з роботою на виробництві. Останнє розглядається як частина навчального процесу й органічно входить до загального розкладу занять студентів не тільки технічних, але й гуманітарних ВНЗ. Програма кооперованого навчання буде життєздатна й ефективна лише в тому випадку, якщо вона задовольняє запитам всіх учасників програми: підприємців, студентів, адміністрацію ВНЗ та викладачів.

У багатьох коледжах і університетах США, де функціонує *інтегрована система навчання*, дійшли до висновку,

що ця система є досить ефективною формою навчання, сприяє проведенню різноманітних експериментів і дозволяє одержувати додаткові доходи. Більшість підприємців розглядають студентів як «генераторів» нових ідей і беруть участь в інтегрованій програмі, щоб спільно з ВНЗ підібрати для фірми здатних, зацікавлених у конкретному виробництві або галузі знань фахівців.

Самостійна робота, безсумнівно, сприяє розвитку вмінь і навичок майбутньої професійної діяльності. Це – планування своєї діяльності, реалістичне сприйняття своїх можливостей, уміння працювати з інформацією.

Вивчення передової практики вищої школи США показує, що принципова зміна академічної, «раціоналістичної» моделі навчання йде у бік її більшої інтерактивності, відкриває нові можливості для взаємодії викладача й студентів, а також студентів між собою. *Інтерактивне навчання* в цілому засноване на ідеї про те, що процес так само важливий, як і результат. Цінність навчального курсу базується на процесі набуття знань і досвіду, а не простому акумулюванню фактів.

Вища школа США розробила чіткий механізм, що здійснює *індивідуалізацію навчання* студентів. Це дозволяє розширити їх професійну підготовку. Завдяки чітко налагодженій системі індивідуального навчання, заснованій на методі модулів, які складаються за допомогою комп'ютерів і залікових одиниць, ураховуються не тільки інтереси кожного студента, але і його інтелектуальні й фізичні можливості. Термін «індивідуалізоване навчання» використовується сьогодні в багатьох американських джерелах. Це один із варіантів самонавчання. *Програмоване навчання* за межами аудиторії – крайня його форма, але існують і варіанти індивідуалізованого навчання в процесі аудиторної роботи. Один із них – використання *навчальних «станцій»*. У цьому випадку проводиться загальне заняття для студентів, але кожний на ньому займається своєю навчальною проблемою. На такому занятті використовуються всі необхідні матеріали: підручники, статті, файли тощо. Студенти можуть вибрати власний підхід до вивчення даного розділу. Професор виступає в ролі додаткового ресурсу, здатного відповісти на питання й допомогти вибрати напрям діяльності.

Багато ВНЗ США впроваджують у навчальний процес різні види індивідуалізації навчання, наприклад, так зване *персоналізоване навчання й модульне навчання*, застосування яких сприяє розвитку в студентів потреб до самонавчання [1]. Як засіб, що індивідуалізує процес навчання, використовується *взаємне навчання*. Багато вчених, у тому числі відомий американський педагог Дж. Брунер (D. Bruner), вказують на те, що кожному студентові доцільно надавати можливість виконувати роль викладача стосовно своїх колег, тому що бажання студентів учити інших і одночасно вчитися у своїх однолітків – виправданий психологічний акт, що активізує навчальну діяльність обох сторін.

Однією з найважливіших умов ефективної *позааудиторної навчальної діяльності* є організація її на підставі

Література та джерела

1. Малькова З.А. Сравнительная педагогика / Б.Л.Вульфсон, З.А.Малькова. – Москва-Воронеж, 1996. – 256 с.
2. Сухарев А.И. Фундаментальность – классическая основа университетского образования / А.И.Сухарев // Интеграция образования. – 1997. – № 3. – С.32-35
3. Larsen-Freeman D. Techniques and Principles in Language Teaching / Diane Larsen-Freeman. – Oxford University Press, USA, 2000. – 2 ed. – 208 p.
4. No Child Left Behind / President George W. // Bush's Blueprint for New Beginnings [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://ed.gov/inits/nclb/part1.html>>. – Загол. з екрана. – Мова англ.
5. Richards J. Approaches and Methods in Language Teaching / Jack C. Richards, Theodore S. Rodgers. = Cambridge University Press, 2001. – 278 p.

роботи в малих групах. В американській системі вищої освіти роботі в малих групах у цей час відводиться особливе місце. Значимість цього методу багато в чому визначається тим, що він включає комплекс прийомів, які дозволяють мотивувати студентів до активної роботи, розвивати в них такі якості, як свідомість, здатність до спілкування, знаходити компромісне рішення, уміння орієнтуватися в ситуації, що змінюється, співвідносити свої інтереси й можливості з інтересами й вимогами інших членів групи, а також із завданнями групи в цілому.

Аналіз змісту освітніх програм коледжів та університетів США свідчить, що професійна підготовка бакалаврів гуманітарних наук з прикладної лінгвістики базується на таких методах і підходах: метод граматичного перекладу (Grammar Translation Method), прямий метод (The Direct Method), аудіолінгвальний метод (Audio-lingual Method), метод загальної фізичної реакції (Total Physical Response), мовчазний метод (The Silent Way), суггестопедичний та десуггестопедичний (Suggestopedia and Desuggestopedia), вивчення мови співтовариством (Community Language Learning), стратегія навчання (Learning Strategy), різнобічний інтелект (Multiple Intelligences), нейролінгвістичне програмування (Neurolinguistic Programming), природний підхід (The Natural Approach), загальний підхід (Participatory Approaches), когнітивний підхід (Cognitive Approaches), підхід, заснований на змісті (Content Based Approach), підхід, заснований на завданні (Task Based Approach), лексичний підхід (The Lexical Approach), компетентнісний підхід (Competency-Based Approach), комунікативний підхід (Communicative Approach), комунікативне викладання мови (Communicative Language Teaching) [3; 5].

Сучасна організація навчального процесу у вищій школі США дозволяє зробити висновок про те, що модернізація відомих форм і методів навчання є важливим і ефективним засобом підвищення якості освіти й свідчить про прагнення американських ВНЗ відповідати вимогам часу.

Позитивні ідеї американських учених у галузі розробки, вибору й застосування форм організації й методів активного навчання можуть становити науково-практичний інтерес для української вищої школи. Такої уваги заслуговує, насамперед, досвід організації самостійної роботи студентів у кращих ВНЗ США. Певний інтерес може представляти досвід організації й проведення *міждисциплінарних семінарів*, значною мірою сприятливих активізації пізнавальної діяльності студентів, розширенню їхнього світогляду й поглибленню знань. Повчальним є також досвід обліку думок студентів про рівень підготовки викладачів і якості навчального процесу. Важливим є ще один висновок. Досвід кращих ВНЗ США переконує, що ефективність навчання підвищується, якщо використовуються форми організації навчання, зміст яких накладений на контекст майбутньої професійної діяльності студентів. Варто ширше використовувати можливості, закладені в активних методах і формах організації професійної діяльності майбутніх бакалаврів гуманітарних наук з прикладної лінгвістики.

В статье рассмотрено основные современные тенденции развития американской теории и практики обучения в высшей школе. Проанализированы разные формы организации групповой и индивидуальной деятельности студентов. Определено толкование терминов «метод обучения» и «форма организации обучения». Рассмотрены активные и пассивные методы обучения. Изучены современные формы и методы подготовки студентов в американской системе высшего образования. Проанализированы и определены методы и подходы обучения, на которых базируется профессиональная подготовка бакалавров гуманитарных наук по прикладной лингвистике.

Ключевые слова: метод обучения, форма организации обучения, холизм, редукционизм, «полевое обучения».

The article considers the main trends in the development of American modern theory and practice of teaching in higher education. It analyzes different forms of group and individual work of students. It defines interpretation of the terms "teaching method" and "a form of organization of learning." It considers passive and active learning methods. It studies modern forms and methods of training students in American higher education system. In addition, it analyzes and determines the methods and approaches of learning, which is based on the training of Bachelors of Arts in Applied Linguistics.

Key words: teaching method, a form of organization of learning, holism, reductionism, "field training."